

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

«Педагогика» кафедрасының 60 жылдығына арналған «ЗАМАНАУИ
ҚОҒАМ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ» тақырыбындағы
халықаралық ғылыми-практикалық конференция материалдарының
ЖИНАҒЫ
22-сәуір, 2022 ж.

СБОРНИК

материалов Международной научно-практической конференции
посвященной 60-летию кафедры «Педагогика» на тему: «СОВРЕМЕННОЕ
ОБЩЕСТВО И ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ»
22-апреля, 2022 г.

COLLECTION

of materials International scientific and practical conference dedicated to the 60th
anniversary of the department «Pedagogy» on the topic: «MODERN SOCIETY AND
PEDAGOGICAL EDUCATION»
22-April, 2022 y.

Нұр-Сұлтан, 2022

ӘОЖ 37.0

КБЖ 74.00

II 23

Редакция алқасы:

Д.Қамзабек - фил.ғ.д., профессор, Басқарма мүшесі - әлеуметтік-мәдени даму жөніндегі проректор, **Б.Ж.Сомжүрек** - «Әлеуметтік ғылымдар» факультетінің деканы, **М.П.Асылбекова** - «Әлеуметтік педагогика және өзін-өзі тану» кафедрасының меңгерушісі, п.ғ.к., профессор м.а.; **Р.К.Төлеубекова** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Қ.Шалғынбаева** - п.ғ.д., профессор; **Г.Қ.Длиббетова** -п.ғ.д., профессор; **Б.П.Сейтқазы** - п.ғ.д., профессор; **Қ.Т.Атемова** - п.ғ.д., профессор; **Г.К.Шолпанқұлова** - п.ғ.к., профессор м.а., **Г.Т.Уразбаева** -п.ғ.д., профессор м.а.; **С.С.Байсарина** -п.ғ.к., доцент; **Байменова Б.С.** - п.ғ.к., доцент; **Ботабаева Ә.Е.** - п.ғ.к., доцент; **Т.С.Слаббекова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Н.П.Албытова** - п.ғ.к., профессор м.а.; **Балтабаева Ж.Б.** - магистр.

ISBN 978-601-337-659-2

Жинақта Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, «Педагогика» кафедрасының 60 жылдығына арналған «**ЗАМАНАУИ ҚОҒАМ ЖӘНЕ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ БІЛІМ БЕРУ**» тақырыбындағы Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясының Пленарлық мәжілісінде және «Білім беру мегатрендтері және олардың педагогтің кәсіби құзыреттілігін дамытуға әсері», «Қазақстандық педагогика болашақтың педагогтарын даярлаудың негізі ретінде», «Педагогикалық іс-әрекеттегі коллаборация бірыңғай білім беру кеңістігін дамыту ресурсы ретінде» деп аталатын секция жұмыстары бойынша тыңдалған баяндамалар қамтылды. -821бет.

ОӘЖ 37.0
КБЖ 74.00

ISBN978-601-337-659-2

2. Коккозова М.Б., Масимбаева А.А. Идеи трудового и нравственного воспитания в творчестве Жамбыла Жабаева // Вестник КазНУ им. Аль-Фараби. Серия Педагогические науки. - №2 (45). – 2015. – С. 92-97.
3. Едильбаева С.Ж. Роль образования в развитии национальной идентичности // Серия Педагогические науки. -№ 2 (48). – 2016. – С. 4-10.

БОЛАШАҚ ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ДЕНСАУЛЫҒЫ

Шәріп М.Т., Байсарина С.С.

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан

Аннотация. В данной статье рассматривается проблемы становления профессионального здоровья будущего педагога-психолога в современных условиях. Проанализированы теоретические подходы к пониманию структуры профессионального здоровья.

Выявлена и обоснована необходимость определения профессионального здоровья и его становления в период обучения в вузе, чтобы результат деятельности был продуктивным, эффективным для профессионального саморазвития.

Ключевые слова: профессиональное здоровье, педагог-психолог, учебно-познавательная деятельность студента, теоретический подход, профессиональный подход.

Abstract. The problem of the formation of professional health of the future teacher-psychologist in modern conditions is considered. Theoretical approaches to understanding the structure of occupational health are analyzed. The need to determine professional health and its formation during the period of study at the university was identified and justified so that the result of activity was productive, effective for professional self-development. A professional approach was chosen as the methodological basis for the analysis.

Key words: professional health, teacher-psychologist, educational and cognitive activity of a student, theoretical approach, professional approach.

Адам денсаулығын қиын және қызығушылық тудыратын проблемалар қатарына жатқызуға болады. «Денсаулық» ұғымын анықтаудың қарапайымдылығына қарамастан, ол бүкіл әлемдегі адамның биологиялық, әлеуметтік, психикалық және рухани болмысының негізгі түрлерін көрсетеді. Психологиялық денсаулық-адам өміріне қажетті барлық құрылымдардың қолайлы жұмыс істеуі. Бұл адамның ішкі әлемінің барлық түрлерін және оның сыртқы көріністерінің әдістерін тұтасымен біріктіретін жеке ерекшеліктермен тығыз байланысты. И.В.Белашова "Психологиялық денсаулық – бұл оның тұрақты қалыптасуы мен сәтті жеке өсуін қамтамасыз ететін жеке адамның жағдайы" –деген түсінік береді.

Психологтардың психологиялық денсаулықты сипаттау кезінде қолданатын белгілері бар:

- 1) адамның өзін және сыртқы әлеммен қарым-қатынасын саналы және мағыналы етуі;
- 2) басқа адаммен бірлесіп жұмыс істеуге қатысу мүмкіндігі;
- 3) өмірдегі беріктік, тұрақтылық және сенімділік жағдайы;
- 4) әлеуметтік қызығушылық немесе әлеуметтік сезім;
- 5) адамның қазіргі, нақты диалогта болу және оны ұйымдастыру қабілеті.

Тұлғаның психологиялық денсаулығы оның әлеуметтік әл-ауқатының және оның өміршеңдігінің маңызды бөлігі болып саналады, бұл адамның өмірлік және әлеуметтік деңгейлеріндегі тұрақты және бейімделгіш қызметін білдіреді. "Педагог-психологтың психикалық денсаулығы" ұғымы психологияның гуманистік бағытында кеңінен қолданылады, оның ауқымында "позитивті психологиялық денсаулық" деген жаңа тұжырымдама ұсынылды. Сонымен, осы бағыттың көрнекті өкілі А. Маслоу психологиялық денсаулықтың патологиялық бұзылыстары-невроздар мен психоздар-бұл жеке тұлғаның

дұрыс дамымауының салдары екенін айтады. «Психикалық сау адамдар-бұл жетілген, өзін-өзі танудың жоғары дәрежесі бар», нақты өмірлік жетістіктері бар және өздерінің жеке мүмкіндіктерін дамытқан адамдар. Ол психологиялық денсаулықтың белгілері жеке тұлғаның толық, бай дамуы, оның потенциалы мен гуманистік құндылықтарға деген құлшынысы – басқаларды қабылдау, автономия, инстинкт, альтруизм, шығармашылық сияқты осы қасиеттердің болуы және дамуы деп санайды.

Қазіргі таңда болашақ педагог-психологтарда өзін-өзі реттеудің жоғары деңгейі болуы керек, бұл бір жағынан педагогикалық мәдениеттің маңызды құрамдас бөлігі болса, екінші жағынан кәсіби және моральдық даму және жетілдіру шарттары. Көптеген педагог-психологтар үшін педагог тұлғасының кәсіби маңызды сапасы ретінде эмоционалдық өзін-өзі реттеу жеткілікті түрде дамымаған. Педагогикалық жоғары оқу орындарында дайындық кезінде бұл қасиетке тиісті мән берілмейді. Педагог-психологтардың көпшілігінің мамандығына қанағаттанбауы, әртүрлі невротикалық және деструктивті күйлері мектепті тастап кетуге әкеліп соғады. Сондықтан болашақ педагог-психологтардың эмоционалдық жағдайын басқаруға дайындығын қалыптастыру мәселесі қазіргі таңда өзекті болып отыр.

Қазіргі мектептердегі психикалық жүктеме айтарлықтай үлкен, педагогтың психикасына ерекше жоғары талаптар қойылады. Оның іс-әрекетінің тиімділігі көбінесе қабылдауға, зейінге, есте сақтауға, ойлауға, ерікті қасиеттерге және психикалық күйлерді басқару қабілетіне байланысты.

Педагогтардың психологиялық-педагогикалық дайындығы балалармен жұмыс істеуде қарым-қатынаста және оқу мақсаттарына жетуде ерекше рөл атқарады. Өкінішке орай, әртүрлі тұрмыстық және әлеуметтік мәселелер, конфликттіктер педагогтардың психикалық жағдайына кері әсерін тигізеді, және де қызметіне кері әсер етуі мүмкін стресстік жағдайларды тудырады. Сонымен бірге педагогтың сөздері немесе ым-ишарасы оқушыларды эмоционалдық, психологиялық жағдайына әсер етеді. Педагог барлық оқушылар оның көңіл-күйі мен психологиялық жағдайына бейім екенін ескеруі керек.

Жалпы психологиялық денсаулық адамды әл-ауқаттың субъективті сезімімен толтырып қана қоймайды, ол өзі шынайы және нақты. Нақтырақ айтсақ, бұл аурудан "әлдеқайда жақсы" және одан "әлдеқайда жоғары". Психологиялық денсаулықтың болмауы адамды басып қана қоймайды, оны соқырлықтың, танымдық патологияның, моральдық және сезімтал жетілмегендіктің бір түрі ретінде қарастыруға болады. Ауру-бұл адамның іс-әрекеті мен оның өзін-өзі жүзеге асыру қабілетінің тұрақты жетіспеушілігі, әлсіреуі немесе жоғалуы болып табылады.

З.Фрейдтің, А. Адлердің, К. Г. Юнгтің және т. б. еңбектерін қамтитын осындай психологиялық пікірлер адамның дені сау тұлғасын мүлдем елемей, дамуында айқын ауытқулары бар психикалық аурулары бар адамдарға сүйенді. Нәтижесінде, қалыпты психикалық дамуды зерттеу қажеттілігі туындады. Мақалада И.В.Белашова толерантты мінез-құлық адамның психологиялық денсаулығының аспектісі ретінде қарастырылады, өйткені ішкі көзқарастар адамның психикалық үйлесіміне қайшы келмейтін сыртқы қатынастардың сапасын анықтайды. Бұдан шығатыны, толеранттылық қарым-қатынас біздің психологиялық денсаулығымызды қалыптастырудың маңызды компоненттерінің бірі болып саналады.

Психологиялық денсаулық деңгейлерін анықтау.

Жоғары деңгей (креативті) - қоршаған ортаға тұрақты бейімделген, шындыққа белсенді шығармашылық көзқарасы бар, психологиялық көмекке мұқтаж емес адамдар.

Орташа деңгей (бейімделу) - бұл жалпы қоғамға бейімделген, бірақ үлкен алаңдаушылыққа ие адамдар.

Төменгі деңгей (дезадаптивный) - ассимиляция және аккомодация процестерінің теңгерімі бұзылған адамдар. Адам өзінің мүмкіндіктеріне байланысты өз қалауына қарай жылжудың орнына сыртқы жағдайларға бейімделеді.

Психикалық денсаулықты диагностикалау барысындағы психикалық бұзылулар мәселесін анықтау тәжірибелі дәрігердің сөйлесу арқылы жүргізетін әдістерінен тұрады.

Маман назар аударатын негізгі сәттер.

1. Болып жатқан өмірлік жағдайларға психологиялық реакциялардың жеткіліктілігі.

Егер әдеттегі стресстік жағдай пациентті психоз белгілері бар асқыну күйіне келтірсе, онда оның психикалық денсаулығына байланысты проблемалар туралы сенімді түрде айтуға болады.

2. Қарым-қатынас ортасындағы мінез-құлқын оның заңдарына бағыну арқылы бақылау мүмкіндігі.

Моральдық заңдарды қабылдай алмау немесе қаламау жасырын психикалық жай-күйін көрсетеді.

3. Өзіне және қоғамға сыни көзқарас.

Адам өзін ғана естігенде, өзінің тілектерін қадағалай алмайды, бұл деген оның психологиялық денсаулығына өте мұқият болу керек деген сөз.

В. Ю. Завьялов психикалық денсаулықтың алдын-алу туралы айта отырып, психикалық жетілу мен психикалық денсаулық адамның басқа адамдардың көмегін белсенді пайдаланатындығымен және өз еркімен көмектесетіндігімен сипатталады. Барлық адамдар бір-біріне тікелей немесе жанама түрде тәуелді, сондықтан қарым-қатынаста достық, сыйластық, өзара пайдалы және сенімді кепілі болып табылады.

Танымал жазушы, психолог және педагог Карнего "Мазасыздықты қалай тоқтатуға болады және өмірді бастауға болады" кітабында келесі кеңестерді ұсынады:

1. Барлық алаңдаушылықтар, қобалжулар тек бүгінгі күнде қалуы керек, өйткені біз болашақты болжап, өткенімізді өзгерте алмаймыз.

2. Мазасыздықтан зардап шеккен адам, жұмысқа беріліп кірісуі керек немесе қандай да бір хоббимен айналысуы керек.

3. Сіз ұсақ-түйектерге ренжімеуіңіз керек, өйткені өмір оны ұсақ-түйектерге жұмсау үшін тым қысқа.

4. Болып жатқан сәттерді зерделеу және өзімізге сұрақ қою: "Мен алаңдап жатқан мәселенің қандай оң шешімдері бар?"

5. Өткен өткен болып қала берсін.

Психологиялық денсаулықтың алдын-алу жолдары бар:

1. Стресстің себептерін табыңыз. Өз-өзіңізбен жеке қалуға және өзіңіз үшін бәрін жазуға уақыт табыңыз, сізді не мазалайды.

2. Стресстің сіздің өміріңізге әсерін азайту жоспарын жасаңыз. Қандай жағдайдан стресс алғаныңызды анықтағаннан кейін бұл бұл жағдайға аз уақыт жұмсауға, көңіл бөлмеуге тырысу керек.

3. Біз өз проблемаларымызды басқа адамдармен бөлісе білуіміз керек. Болып жатқан жағдайды жасырып, іште сақтауға болмайды, жақындарыңызбен бөліссеңіз сізге проблемаларды шешуге көмектеседі.

Осылайша, біз психологиялық денсаулық-бұл бір-біріне де, адамның қалыптасуының жалпы көрінісіне де әсер ететін көптеген компоненттерді қамтитын өте кең ұғым екенін білдік. Әрине, зерттеудің маңыздылығы даусыз болашақ педагог-психологтың психологиялық тепе-теңдігі мәселесі.

Енді, психологиялық денсаулықтың негізгі өлшемдерін қарастырып өтейік:

1. Өзгелермен қарым-қатынас жасау қабілеті. Бұл қарым-қатынастар сенімділікке және оң көзқарасқа негізделеді (адамдардың шағын топтарымен). Бұл категориядағы адамдар – идеализациядан және негізсіз талаптардан аулақ болуға, жанжалды жағдайларды тиімді шешуге, бір нәрсені қабылдауға ғана емес, сонымен қатар беруге да мүмкіндігі болуы шарт. Бұл тек ерлі-зайыптылардың жеке қатынастарына ғана емес, сонымен қатар балаға және ата-аналарға да қатысты. Маңыздысы – қарым-қатынастың өз денсаулығы: олар қатерсіз, зорлық-зомбылықсыз болуы керек. Салауатты қарым-қатынастар тек өнімділікті сақтайды. Бұл сондай-ақ «экологиялық достық» – адамның өзі үшін ыңғайлы ортаны таңдауға қабілеттілігін қамтиды.

2. Қажеттілік және еңбекке қабілеттілік. Бәлкім, кәсіби қызмет ғана емес, сонымен қатар шығармашылық жағынан қоғамға қосқан үлесі болып табылады. Адамның өзі, оның отбасы және қоғам үшін ақылға қонымды құнды нәрселерді жасауы адам үшін маңызды.

3. «Ойнауға» қабілеті. Ойын ересек адам үшін кең түсінік болып табылады, сондықтан оның құрамына мынадай маңызды түсінік кіреді: – метафораларды, әзілді еркін пайдалану; – би, ән, спорт, басқа шығармашылықтың сыртқы байқаушысы емес, белсенді ойыншысы болу.

4. Автономия. Дені сау адам қаламаған нәрсені жасамайды. Ол өз таңдауы бойынша жасайды және оған жауапты болады, тәуелділіктен зардап шекпейді, екіншісінде гипербақылау арқылы өмір салаларының біреуіне бақылаудың жоқтығын өтеуге тырыспайды.

5. Этикалық нормаларды түсіну. Ең алдымен, сау адам оларды ұстанудың мағынасы мен қажеттілігін біледі, алайда ол бұл тұрғыда икемді – белгілі бір жағдайларда мінез-құлқын өзгертуге мүмкіндік береді (ақылға қонымды).

6. Эмоционалдық тұрақтылық. Бұл эмоциялардың қызуын басу қабілетінде көрінеді – оларға өздерін билетуге мүмкіндік бермейді. Кез келген жағдайда ақылмен байланыста болыңыз.

7. Қорғау механизмдерін қолданудың икемділігі. Әрбір адам қолайсыз өмір сүру жағдайымен бетпе-бет келеді және психикаға ұқсас нәзік құрылымды алып жүруші ретінде оны қорғау құралдарын пайдаланады. Сау адам тиімді әдістерді таңдап, әртүрлі жағдайларда қолайлы таңдауды жасайды.

8. Хабардар болу, немесе, басқаша айтқанда, ақылдылық. Ақылды сау адам шынайы сезімдер мен басқа адамдардың көзқарастары арасындағы айырмашылықты көріп, басқа біреудің сөзіне деген реакциясын талдай алады, ол басқа адамның өз ерекшеліктері мен айырмашылықтары бар жеке адам екенін түсінеді.

9. Ойлану қабілеті. Уақыт өте келе сіз өзіңіздің жеке өміріңіздегі белгілі бір оқиғалардың себебін талдап, әрі қарай қалай жалғасатыныңызды және ол неге әкелетінін түсіну үшін – бұл дағдылар салауатты тұлғаны ажырата біледі.

10. Тиісті өзін-өзі бағалау. Психикалық денсаулығының құрамдас бөліктерінің бірі шынайы мінез-құлық пен өзіндік қасиеттерге, өзіне деген көзқарасқа, өзіңіздің әлсіз және күшті мінез-құлық көзқарастарыңызды шынайы түсінуге байланысты өздігінен өзін-өзі тану болып табылады.

Әдетте, бір-екі нүктенің болмауы сирек жағдай, себебі ол бүкіл «құрылымды» бұзуға әкеледі. Демек, өзін-өзі бағалаудың жеткіліксіздігі жоғары немесе төмен үміттерді тудырады, басқалармен үйлесімді қарым-қатынас орнатуға кедергі келтіреді, тиімді түрде көрсетіледі. Эмоционалды тұрақсыздық жағдайды білуге мүмкіндік бермейді, өзін бақылауға, сондай-ақ жұмыс істеу қабілетіне әсер етеді.

Қазіргі уақытта стресс пен жылдам өмір ырғағы адамның жүйке жүйесіне күнделікті өмірде қатты әсер етіп жатқандықтан, психологиялық денсаулықты сақтау мәселесі өте күрделі мәселелердің бірі болып тұр.

Әдебиеттер

1. Зарубин М. М. Практические советы психолога. Ростов н/Д. : Феникс, 2010. -128б.
2. Дос Васкес, И., Фернандес Родригес, С. & Перес Альварес. –Москва, 2003. Денсаулық туралы психологиялық нұсқаулық. -Мадрид: Пирамида. -2019.-80б.
3. Дмитриева Н. Б. Психология здоровья личности. Казань, 2010. –218б.
4. Маслоу А. Г. Мотивация и личность. СПб. : Евразия, 1999.-230б.
5. Васильева О.С., Филатов Ф. Психическое здоровье как интегративная характеристика личности. Ростов н/Д. : РГУ, 2011.-120б.
6. Ступник Т. Психологиялық еңбектері. –Москва, 2018. -157б.